

BAG OM NYHEDERNE

Søren Buchmann Petersen
Chefkonsulent

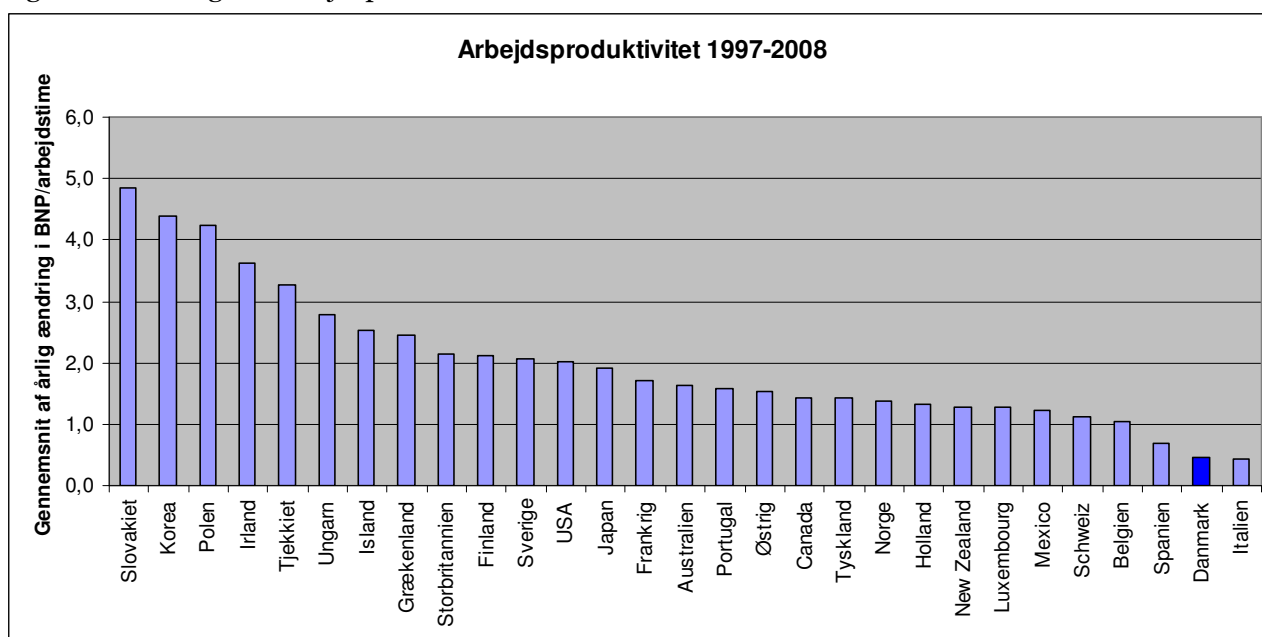

Produktivitet i bakgear - Dansk erhvervslivs produktivitet er faldende

Der bliver produceret stadig mindre pr. arbejdstime i Danmark. Og Danmark har udsigt til at rasle ned ad listen over verdens mest velstående lande. Udviklingen i produktivitet bør have politisk bevågenhed, og langsigtede tiltag skal overvejes for at sikre Danmarks relative velstand.

Danmarks Statistiks opgørelser afslører den foreløbige kulmination på en udvikling, hvor væksten i produktiviteten i dansk erhvervsliv gennem tiden er blevet stadig mindre og nu er faldet to år i træk. Det betyder, at Danmark har haft den næstlaveste stigning i produktiviteten blandt OECD-landene over de seneste 10 år.

Figur 1. Udviklingen i arbejdsproduktiviteten i OECD.

Kilde: OECD.

Er den lave danske produktivetsudvikling et problem?

Produktivetsudviklingen er aftaget gennem flere år, uden at dette har givet anledning til den store opstandelse. Derfor er det nærliggende at spørge, om en lav produktivetsudvikling overhovedet er noget problem?

Den amerikanske økonom og nobelpristager Paul Krugman indikerer svaret, når han understreger, at:

“Productivity is not everything, but in the long run it is almost everything. A country’s ability to improve its standard of living over time depends almost entirely on its ability to raise output per worker”

Paul Krugman, The age of diminishing expectation (1994)

Uden vækst i produktiviteten går indkomstudviklingen med andre ord i stå. Vi vil opleve en lavere vækst i BNP end lande med højere produktivetsudvikling, og Danmark vil langsomt men sikkert glide ned ad listen over verdens mest velstående lande, hvor vi fra en 6-plads for 10 år siden, nu ligger lige uden for top 10.

En høj produktivitet er forudsætningen for at kunne finansiere et højt lønniveau, og dermed helt afgørende for vores velstand og forbrugsmuligheder.

Derfor er produktivitet vigtig, og derfor bør produktivetsudvikling være et politisk anliggende på nationalt niveau. Som Krugman tilkendegiver, har produktivitet betydning for væksten og det relative velstandsniveau på længere sigt. At hæve produktiviteten kræver en langsigtet og målrettet indsats i et komplekst samspil mellem de mange faktorer, der betinger produktiviteten. De lange perspektiver for effekten af sådanne tiltag er formodentlig medvirkende til, at det ikke er attraktivt at beskæftige sig med produktivetsforbedrende tiltag for landets politikere, der har en tendens til at være mere interesserede i her-og-nu resultater.

Økonomisk vækst og produktivitet

Et lands samlede økonomiske vækst skabes af mængden af ressourcer og evnen til at udnytte dem effektivt. Den dynamiske proces med at indsætte ressourcerne på en måde og i de produktioner, hvor de skaber størst mulig værdi, er udtryk for produktivitet og dermed værdiskabelse.

Dette indebærer en dynamisk tilpasning, der forudsætter frie ressourcebevægelser. Der bør f.eks. være et fleksibelt arbejds- og uddannelsesmarked, der giver medarbejdere incitament til at yde en stor indsats, kvalificere sig og søge job i de sektorer, der har den største lønningsevne.

Ligeledes har det stor betydning, at der er en fri erhvervsudvikling. En regerings bestræbelser på eksempelvis at bevare aktiviteten i traditionelle erhverv uden tilstrækkelig konkurrenceevne, hæmmer den økonomiske udvikling. Man kan ligeledes anskue EU og de fire friheder (fri bevægelighed af varer, tjenester, kapital og arbejdskraft) som et forsøg på at skabe en bedre udnyttelse af vores ressourcer og dermed en højere produktivitet. Det samme gælder på globalt plan, hvor frihandel er sidestykket til frie ressourcebevægelse.

Produktivitetsbegreberne

Produktivitet opgøres på flere måder. Mest udbredt er den oprindelige **arbejdsproduktivitet**, som i sin grundform beskriver produktionen målt pr. enhed arbejdskraft – typisk pr. arbejdstime. Arbejdsproduktivitet har visse svagheder, da produktiviteten af arbejde f.eks. påvirkes af den investerede kapital.

Det gør trods alt en forskel for produktiviteten ved f.eks. godstransport om der bruges trillebør eller lastvogn, selvom begge dele kræver én persons arbejdskraft.

Derfor er der udviklet mere sofistikerede metoder, hvor målet er at isolere og opgøre de forskellige bidrag til den samlede produktivitet. I den forbindelse optræder begreberne **totalfaktorproduktivitet** og **multifaktorproduktivitet**, der er avancerede produktivetsmål, hvor der indgår en vifte af de faktorer, der indgår i produktionen. Teoretisk set er multi- og faktorproduktivitet mere velbeskrivende mål, men i praksis knytter der sig en vis usikkerhed til deres beregning, ligesom der er nogle afgørende modelmæssige forudsætninger, der ikke altid er opfyldt.

I virkelighedens verden sker den dynamiske tilpasning af erhvervslivet ved, at pris- og især løn-udviklingen presser nogle brancher til omstilling eller lukning. Senest er den bebudede lukning af Odense Stålskibsværft et godt eksempel på en traditionel virksomhed, der har oplevet, at omkostningsudviklingen i Danmark har været fatal for konkurrenceevnen, uanset, at der er blevet udfoldet store anstrengelser for at kompensere for lønudviklingen ved at øge produktiviteten. Men selv hvis værftet havde haft den højeste (arbejds-)produktivitet i verden, er det stadig begrænset, hvor meget højere lønningerne kan være før man løber ind i problemer med lønsomheden.

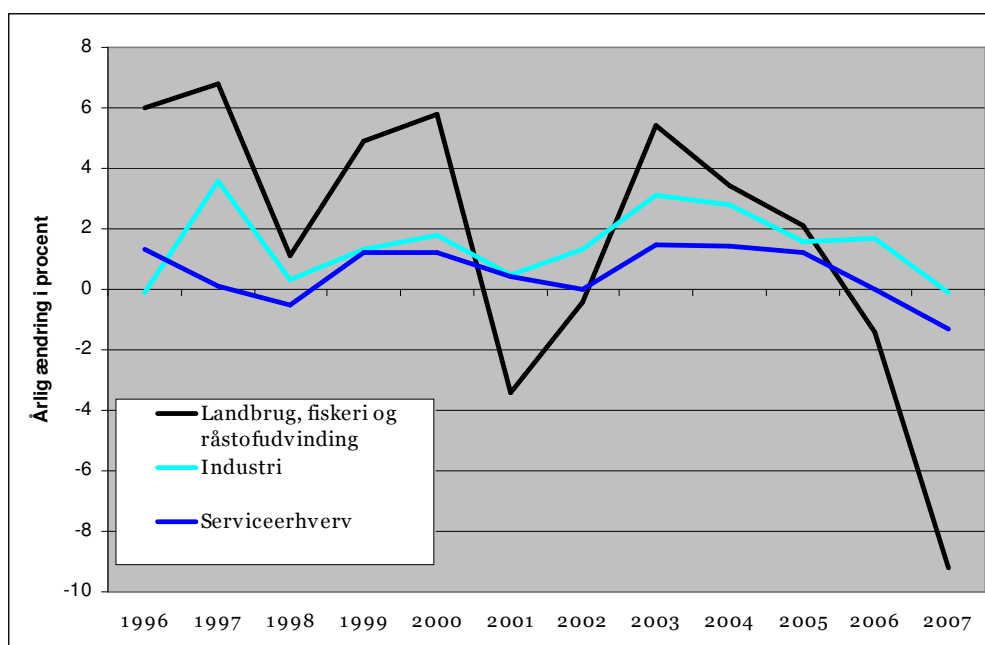
Det er naturligt, at produktivetsvækst falder gennem forskellige stadier i et lands økonomiske udvikling. Det skyldes, at en stor del af produktivetsstigningen kan henføres til voldsomme sektorforskydninger, hvor arbejdskraft med lille produktivitet fra f.eks. landbrugssektoren bliver overført og anvendt på en langt mere produktiv måde i andre sektorer. Dette kan forklare, at Danmarks produktivetsvækst gennem tiden er faldet og over de sidste 20 år har været lavere end f.eks. Kinas. Det kan dog ikke forklare, at Danmark halter efter sammenlignelige vestlige lande.

Der er ingen enkel forklaring på produktivitsudviklingen i Danmark. I Regeringens Konkurrenceevne-redegørelsen fra juni 2009 forklares den lavere vækst i produktiviteten med fald i anvendelsen af kapital pr. arbejdstime, og med at højkonjunktoren har betydet at mindre produktive medarbejdere er kommet ind på det danske arbejdsmarked. Ligeledes kan virksomhederne i perioder med mangel på arbejdskraft have tendens til at ansætte og fastholde flere end strengt nødvendigt for at sikre tilstrækkelig fremtidig arbejdskraft, hvilket ligeledes hæmmer produktivitsudviklingen.

Også faldende produktivitet i serviceerhvervet

Produktivitsudviklingen i serviceerhvervene har generelt ligget lidt lavere end i nogle af de andre sektorer f.eks. landbrug og industrien. Servicesektoren har nogle karakteristika med hensyn til produktionsform, konkurrencesituation og offentlig regulering, der påvirker sektorens produktivitet og også udfordrer de grundlæggende antagelser for produktivitsberegningen.

Figur 2. Produktiviteten i hovedsektorer.

Kilde: Danmarks Statistik.

Hvorfor er produktivitsudviklingen i serviceerhvervet lav?

Inden dette kan besvares, skal man først og fremmest være opmærksom på, at produktivitsudviklingen er meget forskellig mellem forskellige dele af servicesektoren.

Alligevel kan man dog pege på en række sektorspecifikke faktorer, der kan være med til at forklare servicesektorens tilsyneladende lavere produktivitet. Disse inkluderer:

- Relativt lave investeringer i ny teknologi
- Grundlæggende forandringer i markedsforhold, eksempelvis prisfald eller introduktion af nye alternative produkter
- Ændringer i konkurrencesituationen, skærpet konkurrence
- Offentlig regulering, der eksempelvis bremser udvikling af butiksstruktur, eller stiller andre fordyrende krav

- Fragmenteret erhvervsstruktur, hvor der er mange små virksomheder, der f.eks. ikke kan udvikle eller indføre ny teknologi
- Manglende sektorspecifik forskning, innovation og uddannelse

Virksomhedernes indsats for at øge produktiviteten

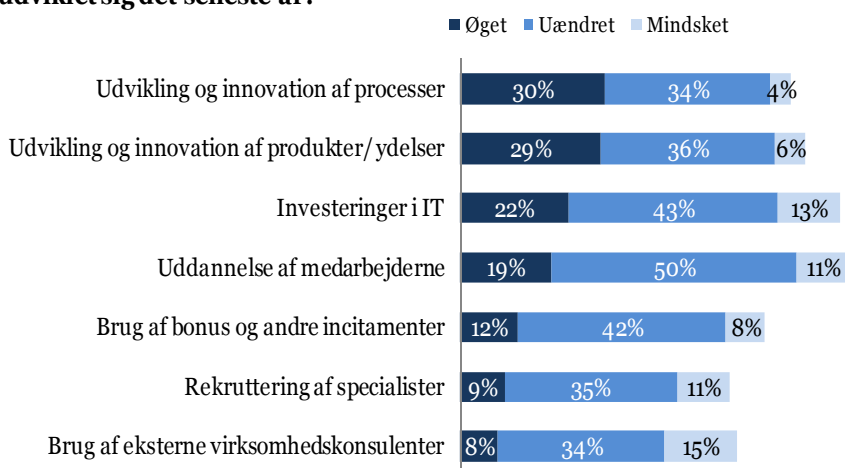
Den produktivitet, der er blevet beskrevet i det foregående er målt på aggregeret niveau, men det er selvsagt i den enkelte virksomhed, at produktiviteten findes og kan påvirkes gennem stigende produktion eller besparelser i ressourceindsats.

Dansk Erhverv har foretaget en medlemsundersøgelse, som bl.a. viser, at der i forbindelse med den økonomiske krise er sket nogle forskydninger i virksomhedernes indsats for at fremme effektiviteten. Først og fremmest ser det ud til at flertallet arbejder med at forbedre indtjeningen gennem besparelser og nedskæringer. I det omfang det lykkes at skære overflødige udgifter uden at omsætningen falder i samme grad, vil der på kort sigt være tale om en forhøjelse af produktiviteten.

Hvis denne udvikling skal fastholdes, er det nødvendigt at arbejde specifikt for at fremme effektiviteten i virksomheden.

Figur 3: Virksomhedernes indsats for at fremme effektivitet.

Hvordan har anvendelsen af følgende midler til at fremme effektivitet udviklet sig det seneste år?

Note: Figuren viser ikke svar i kategorien "Ved ikke / Ikke relevant"

Kilde: Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse.

Overordnet kan det konstateres, at tiltagene i den eksisterende virksomhed er blevet forøget, mens eksterne tiltag som rekruttering af specialister og anvendelse af eksterne virksomhedskonsulenter er faldet. Dette kan ses som et krisesyntom, hvor virksomhederne under krise har tendens til at lukke sig om sig selv, fokusere på umiddelbare omkostninger og udsætte langsigtede initiativer, som kræver ekstern bistand og nye specialister. Samlet kan udviklingen føre til et produktivitetsmæssigt tilbageslag, fordi der tabes tid i forhold til de store linjer i indsatsen for at fremme effektivitet og udvikling.